

ACADEMIA ROMÂNĂ

CÂNTECUL

SAU

„STIHUIREA“ LUI GRIGORIE GHICA VODĂ

DE

IACOB C. NEGRUZZI

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXII.
MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE.

BUCUREȘTI

Institutul de Arte Grafice «CAROL GÖBL» S-sor Ioan St. Rasidescu

16, STRADA DOAMNEI, 16

1910.

27.181

Prețul 20 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

	L. B
Tom. I. — Sesiunea extraordinară din 1879.	3,50
» II. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1879—80.	5.—
» III. Sect. II.—Discursuri, memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	5.—
» III. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1880—1.	5.—
» III. Sect. II.—Memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	3.—
» IV. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1881—2	3.—
» IV. Sect. II.—Memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	3.—
» V. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1882—3	2.—
» V. Sect. II.—Memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	3.—
» VI. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1883—4.	3.—
» VI. Sect. II.—Memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	3.—
» VII Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1884—5	3.—
» VII. Sect. II.—Memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	3.—
» VIII. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1885—86.	5.—
» VIII. Sect. II.—Memorii și notițe . . . . . (Sfârșit.)	4.—
» IX.— Desbaterile Academiei în 1886 — 7.	2.—
» X.— Desbaterile Academiei în 1887 — 8	3.—
Indice alfabetic al Analelor pentru 1878—1888	2,50
Tom. XI.—Desbaterile Academiei în 1888—9.	3.—
» XII.—Desbaterile Academiei în 1889—90	3.—
» XII.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	2,50
Medicina babelor. Adunare de descântece, rețete de doftorii și vrăjitorii băbești, de <i>Dimitrie M. Lupășcu</i> .—Cu un raport de Prof. <i>I. Biannu</i> .	
Două manuscripte românești din secolul XVII-lea, descrise de P. S. Sa <i>Episcopul Ghenadie</i> al Râmnicului-Noul-Severin	1.—
» XIII.—Desbaterile Academiei în 1890—91	4.—
Raport asupra activității Academiei Române cu ocaziunea serbării de 25 ani a existenței sale, 1866—1891, de <i>D. A. Sturdza</i> .	
Sola, de <i>Carmen Sylva</i> .	
Desrobirea Țiganilor.—Oborirea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă.—Emanciparea țăranilor.—De <i>M. Kogălniceanu</i> .	
Prânzul regal dat în onoarea Academiei Române la 1 Aprilie 1891.	
Serisori adresate Academiei Române la serbarea aniversării a 25 ani dela fundarea ei	
Ođă la jubileul de 25 ani al Academiei Române, 1 (13) Aprilie 1891, de <i>Zaharia Boiu</i> .	
La jubileul Academiei Române, 1 (13) Aprilie 1891, de <i>Iosif Vulcan</i> .	
» XIV.—Desbaterile Academiei în 1891—2.	2,50
Versuri adresate Academiei Române pentru aniversarea de 25 ani, de <i>Daniil Almășanu</i> .	
» XIV.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	4.—
Fabula în genere și fabuliștii români în specie, de <i>Th. D. Speranția</i> .	
Strat și substrat.—Genealogia popoarelor balcanice, de <i>B. P. Hasdeu</i>	1.—
Dimitrie Cichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui. — Discurs de recepțiune de <i>Iosif Vulcan</i> ,—cu Răspuns de <i>V. A. Urechia</i>	1,50
» XV.—Desbaterile Academiei în 1892—3	4,50
Altețelor lor Regale Principelui Ferdinand și Principesei Maria ai României, de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
Omagiul artelor, o scenă lirică după Fr. Schiller, adaptată Principesei de coroană Maria a României, cu ocaziunea căsătoriei și venirii în țară a Alteței Sale Regale, de <i>N. Ch. Quintescu</i> .	
Românii din Asia-mică. Relațiune de călătorie, de <i>T. T. Burada</i> .	
» XV.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,50
Jocuri copilărești culese dela Românii din Macedonia, de <i>P. N. Papahagi-Vurdună</i>	—,75
Vrăji, farmece și defaceri, adunate de <i>S. Fl. Marian</i>	1.—
» XVI.—Desbaterile Academiei în 1893—4	4,50
Satira I contra actualei direcțiuni a poeziei române, de <i>Dumitru C. Ollănescu</i> .	
Ođă cu prilejul nașterii Principelui Carol al României, de <i>Dumitru C. Ollănescu</i> .	

819.0.09
N 42

CÂNTECUL

SAU

«STIHUIREA» LUI GRIGORIE GHICA VODĂ

DE

IACOB C. NEGRUZZI

Membru al Academiei Române.

Sedința dela 11 Maiu 1910.

În numărul revistei «Convorbiri Literare» din 1 Martie 1875 — sunt treizeci și cinci de ani trecuți — am publicat o poezie, intitulată „Stihuirea Domnului Ghica Vodă” după un manuscris ce-mi fusese comunicat de un bătrân locuitor din Iași, D. Balica, dacă memoria nu mă înșeală. Acesta avea manuscrisul dela un moș al său care și el îl găsisse printre hârtii părintești. El credea că ar fi o poezie populară cum sunt acele pe cari Alecsandri le-a numit „Căntece bătrânești”. Foarte puțin timp după aceea a ieșit, în a doua ediție, volumul al treilea al Letopisețelor, tipărit în 1874 dar terminat și pus în vânzare la începutul anului 1875. La pagina 275 și urm. a acestui volum, editorul, ilustrul nostru fost coleg Mihail Kogălniceanu, imprimă aceeaș poezie cu titlul „Stihuirii asupra Domnului Grigore Ghica Voevod al Țerii Moldovei” și dă drept autor al ei pe bunicul său Enache, cunoscutul cronicar.

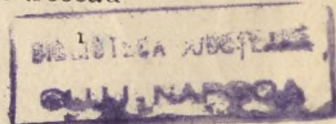
În jumătatea a doua a secolului XVIII, în care scria biv vata-vul de aprozi Enache Cogălniceanu, nu se tipăreau în Țerile-Române decât cărți bisericești. Toate celelalte scrieri, chiar și prețioasele noastre cronică, existau numai în formă de manuscrise. Autorii comunicau prietenilor și cunoscuților operele lor, scrise sau de ei înșii, sau de gramatici pe cari îi aveau în serviciul lor, sau de scriitori publici cari, așa cum se găsesse astăzi încă la Constantinopole, se țineau la dispoziția publicului. Recopiate, scrierile treceau

Analele A. R. — Tom. XXXII. — Memoriile Secț. Literare.

hgh. 626

494626V

2/N42

mai departe din casă în casă și din familie în familie. Câte-odată se întâmplă ca cineva să aibă aproape toată mica sa bibliotecă scrisă cu propria sa mână. Negreșit că aceste adunări de manuscrise se aflau aproape exclusiv în casele de boieri, de arhierei, de negustori mai de seamă și prin mănăstiri. În celelalte pături sociale nu se găsiă nimic.

Acolo nu există nici o urmă de vieață intelectuală.

Imprejurarea că «Stihuirea lui Vodă Ghica» s'a găsit scrisă cu însăș mână cronicarului Enache n'ar fi deci o probă preremtorie că acesta este și autorul ei.

Acest ultim cronicar al Moldovei eră un prozator de seamă și adeseori talentul de a scrie o proză frumoasă exclude pe acela de a compune și versuri. Apoi Mihail Kogălniceanu nu imprimase poema aceasta în ediția întâia a Letopiseșelor din anul 1844, cu toate că cronică bunicului său ajunge la Grigorie Alexandru Ghica Vodă și ar fi fost natural ca să adoge și istoria sfârșitului tragic al acestui Domn, după ce descriesese o bună parte din Domnia sa. Dar este posibil pe de altă parte ca manuscriptul să se fi găsit mai târziu sau ca ilustrul editor să nu fi vrut la început să adaogă și poezii, adică lucrări mai mult de imaginație, la cele trei volume de proză istorică.

Ori cum fie, sigur îmi pare că bătrânul Balica se înșelă crezând că, „Stihuirea lui Ghica“ eră o poezie de origine populară, un așa numit cântec bătrânesc. Poeziile populare, compuse nu se știe de cine, schimbate, mărite, câteodată prefăcute mai pe urmă de un șir de alți oameni necunoscuți, tineri sau bătrâni, cântători sau lăutari dela țară și din diferite provincii, au toate o naivitate ce le dă un farmec deosebit. Fără multe reflecții, cântecele bătrânești intră obicinuit deadreptul în narațiunea faptelor. Așa, când moartea tragică a unui alt Domn, a lui Constantin Brâncoveanu impresionase adânc poporul român din toate treptele sociale, poetul popular pe care l-a inspirat grozăvia acestui omor politic, nu începe cântecul său prin exprimarea ororii, nici prin reflecții despre nestatornicia măririlor sau fericirilor omenești, ci, fără altă introducere, intră deadreptul în povestirea lucrurilor:

Brâncoveanu Constantin,
Boier vechiu și Domn creștin,
De averi ce tot strângea
Sultanul să îngrijă
Și de mörtea-l hotărea,

Căci Vizirul îl părea,
 Intr'o zi de dimineată,
 Zi scurtării lui de viață,
 Brâncoveanul se sculă,
 Față blândă își spală,
 Barba albă-și pieptănă,
 La icoane se 'nchină,
 Pe fereast'apoi cătă
 Și amar se spăimântă .... etc.

El vede soldații trimiși ca să-l aresteze.

Câteodată cântecele bătrânești intră în narațiune prin frumoase imagini plastice. Așa cântecul zis al lui *Bogdan*, în care se descrie executarea acestui boier din porunca lui Vodă Alexandru Lăpușneanu, începe în modul următor :

Lăpușneanu cel cumplit
 Stă pe scaun poleit.
 Curtea-i plină de boieri
 Vornici, hatmani, vistieri
 Ce să 'nchină Domnului
 Și să tem de ura lui,
 Căci ura Lăpușnănească
 E peirea boierească s. a. m. d.

Tot astfel cântecul lui Radu Calomfirescu :

În oraș la București,
 În curți nalte și domnești
 Mândră masă e întinsă
 Și de mari boieri cuprinsă.
 Dar în mijloc cine șeade ?
 Mircea Vodă 'n mijloc șeade
 Și la dreapta lui se vede
 Doi Căplești și trei Buzești,
 Zmeii Țerii-Românești,
 Purtătorii oștilor
 Și fruntea boierilor .....

Și sfârșitul ce grozav și frumos totodată în simplitatea sa:

El boierii adună
 Și de moarte-i judecă.

Gădele îi apucă,
 Sus la scară-i aduceă,
 Un covor le așterneă,
 In genunchi îi tot puneă
 Și mâneca-și suflecă
 Și pala și-o rădică
 Și capetele sbură.
 Sbură pe scări de-a dura
 Când Buzești peste Căplești,
 Când Căplești peste Buzești.

Cu totul altfel Cântecul lui Ghica Vodă. Aici nici o imagine plastică la început, ci numai reflecții individuale ale poetului:

Vrând s'arăt și să vorbesc,
 De mirare mă uimesc.
 Aș grăi, nu mă pricep,
 Nu știu de unde să 'ncep,
 Să fac o jalnică vorbă
 Despre Domnul Ghica Vodă,
 Cel puternic și vestit
 La ce sfârșit a venit.
 O limbă ritoricească
 Ar trebui să vorbească
 Și să spue-acea 'ntâmplare
 Jalnică și de mirare.
 Care s'au cunoscut foarte
 In halul lumii deșarte,
 Cum că n'are nici un bine
 Lumea statornic în sine, etc.

Numai după această introducere filozofică poetul intră în narațiunea faptelor: Cum s'a aflat la Curte că sosește un capugiu cu un firman dela Inalta Poartă; cum nimeni nu știă despre cuprinsul comunicării împărătești și numai Domnitorul s'a prefăcut că-i cunoaște scopul, pentru ca să nu se creadă în Divan că raporturile sale cu Poarta devenise rele.

Numai Vod'a zis că știe
 Arătând în spătărie,
 Fiind boierimea toată
 Și obișnuita gloată.

Acest capugiu ce vine
 Este prieten cu mine.
 Să nu gândiți de războiu
 Aice doară la noi,
 Ci-aduce firman de pace,
 După cum știre ne face.

Așa urmează poezia mai departe, dela primirea capugiului la Șanta, o localitate apropiată de Iași, de către deputația trimisă de Vodă întru întâmpinarea acestuia, dela sosirea trimisului împărătesc în Iași, unde să prefacă a fi bolnav, până la vizita ce-i face Domnitorul și asasinarea acestuia.

Grigorie Alexandru Ghica a domnit, precum se știe, de trei ori: întâiu în Moldova, apoi în Țara-Românească și a treia oară iarăș în Moldova unde și-a găsit moartea pe tron. In cea dintâi domnie a arătat multe calități de bun administrator, ceea ce eră un lucru rar la Domnii fanarioți, a căror misiune eră temporară și în deobște foarte scurtă. Lui Grigorie Vodă capitală Moldovei îi datorește întâia captare a apelor de izvor și aducerea lor la cișmelele dela Golia și Sf. Spiridon, cari cișmele funcționează și astăzi, apoi o mai bună pavare a stradelor și alte îmbunătățiri. El stabilește regulă în perceperea oarecăror impozite și sfătuește pe boieri să ducă o vieață economă, dând singur cel întâiu exemplu. Cronicarul ne arată efectul ce a produs într'o zi intrarea Domnitorului în Divan, îmbrăcat în hainele cele mai simple:

«Și-au făcut deci Măria Sa un singur rând de strae de postav, livadè și giubea, și într'o zi fără de veste au ieșit îmbrăcat cu ele la Divan, care intr'aceeaș zi văzând oamenii Măriei Sale s'a rușinat cu toții și așa peste două, trei zile au început și ei fieștecare a pune livadele de postav și giubele. Aceasta văzând boierii pământeni au început și ei a-și face și așa în scurtă vreme s'au ridicat acea cheltuială nebunească a straelor, nezcând Domnul nimărui nimic.»

Acest pasaj din cronicar, pe care îl citează și D. Al. Xenopol în istoria sa, este foarte caracteristic, căci ne dovedește odată mai mult cât de puțin efect au cuvintele și sfaturile și cu cât mai puternice sunt exemplele ce se dau.

«Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla», zice Seneca filozoful.

E greu de înțeles cum Grigorie Ghica, care văzuse pe tatăl său Alexandru, fost dragoman al Porții, executat la Stambul înaintea

chioșcului Seraiului, din cauză că era bănuț, sau poate dovedit, că in secret susținea politica rusească, a putut stărui să fie numit Domn în Țerile-Române și, ceea ce pare mai extraordinar, să se puie și el in ascuns tot în serviciul politicei rusești ca și tatăl său. Nu trebuia el să presimtă că și pe dânsul îl așteptă aceeaș soartă? Dar când e vorba de ambițiuni politice, se săvârșesc multe acte cari celor ce nu cunosc această pasiune le par inexplicabile. Că Poarta aveă dreptate să-l bănuiească, se dovedește în urmă cu prisos. Când Impărăteasa Rusiei, Caterina, intră în răsboiu cu Turcii în anul 1769 și oștirile ei pun mâna pe Domnul Moldovei Constantin Mavrocordat, Grigorie Alexandru Ghica, care domniă în Țara-Românească, ar fi avut timp destul să se depărteze din București; n'aveă decât să treacă Dunărea și să se adăpostească în tabăra turcească. Totuș el rămâne pe scaun, par'că anume pentru a se lăsa prins de Ruși și dus la Petersburg ca prizonier.

Acolo, prezentat Impărătesei, el face la Curtea rusească efectul cel mai bun. Mai întâiu, precum am spus, el era cunoscut acolo ca partizan și sprijinitor al politicei rusești, apoi mai aveă și multe calități personale ce-l recomandau avantajos. Grigorie Vodă era mare de stat și inestrat cu o putere fizică extraordinară. Tradiția zice că putea frânge în două cu ușurință cele mai groase potcoave de cai. Totodată el era un bărbat de o rară frumusețe, calitate care, precum e știut, făcea totdeauna efect asupra Impărătesei Ecaterina cea Mare.

De aceea la încheierea păcii, după înfrângerea Turcilor, diplomații ruși, nu numai să folosesc de luminile și sfaturile lui Ghica în privința condițiunilor tractatului dela Cuciuc-Cainargi, dar cer totdeodată dela Poartă ca să numească Domn în Moldova pe acelaș Grigorie Ghica pe care îl făcuseră prizonier cu cinci ani înainte și pe care îl considerau ca omul lor cel mai devotat.

Negreșit că în starea de inferioritate în care se găsiă atunci Turcia învinsă, Sultanul Abdul Hamid I, de curând suit pe tron, nu putu refuză împlinirea acestei dorințe a Rusiei și Grigorie Ghica e reinstalat în scaunul Moldovei.

Această a treia domnie a sa a fost fatală și pentru el și pentru țară, căci în timpul ei se săvârșește cea dintâi demembrare a Moldovei.

Austria ocupase cu puține trupe partea de nord a țerii și, sub diferite motive, cereă dela Poartă ca să-i cedeze o sfoară de pământ care ar pune în comunicare directă Pocuția, pe care de curând, în anul 1772, după întâia împărțire a Poloniei, o luase în

stăpânire, cu Transilvania. Turcia, deși avea tot interesul să fie în bune relații ca imperiul Habsburgilor, ezită și tratările se trăgă-nau și să prelungiau.

Noi cunoșteam de mult memoriul divanului dela Iași, în care boierii, în frunte cu Domnitorul, se opusă cu toată energia la răș-luirea patriei lor. Dar de când s'au publicat documentele pe cari ilustrul nostru fost coleg Eudoxiu Hurmuzache le-a extras din arhivele secrete din Viena, unde printr'o favoare specială avea intrarea liberă, toate punctele odinoară obscure s'au limpezit și cunoaștem chestiunea alipirii Bucovinei către Austria până în cele mai mici amănunțimi.

În cursul istoriei sale Austria a izbutit să-și aproprieze în mai multe rânduri provincii sau chiar întregi țeri străine prin abilități diplomatice sau prin căsătorii fericite. Este proverbial hexametrul latin care felicită cu ironie acest imperiu că-și mărește teritoriul prin însurători, pe când alte popoare sunt silite să poarte lungi rășboaie.

«Bella gerant alii, tu felix Austria nube!»

Iar în ceea ce privește dibăcia oamenilor de stat austriaci, ea a fost totdeauna și este și astăzi vestită. N'am văzut noi diplomăția acestui imperiu izbutind în timpurile cele mai recente să-și anexeze definitiv două provincii pe cari le ocupă fără alt titlu decât cu însărcinarea de a le administra provizoriu în numele Soveranului lor?

Folosindu-se de documentele Hurmuzachi, cari cuprind prețioasa corespondență dintre *Thugut*, internunțiu austriac din Constantinopole, și *Kaunitz*, ministrul de Externe din Viena, colegul nostru d-l Al. Xenopol descrie în volumul V al Istoriei Românilor cu toată limpezimea detaliurile tratărilor între diplomații Austriei și bărbații politici turcești, notând până chiar și sumele de bani cu cari aceștia din urmă, precum și mareșalul muscal ce comandă armata de ocupație au fost cumpărați, cei dintâi ca să adereze la cedarea Bucovinei, cel din urmă ca s'o înlesnească.

Ceea ce d-l Al. Xenopol n'o spune decât acoperit, dar noi cunoaștem printr'o tradiție constantă, este că hărțile geografice ce se prezentau la Constantinopole pentru a se face delimitarea pe hârtie nu erau conforme cu realitatea și că buna credință a Sultanului a fost surprinsă. Ceea ce pe hărți părea numai o susăniță îngustă de

pământ, o trecătoare între Galiția și Ardeal, eră în realitate toată partea de Nord, mai multe județe ale Moldovei.

Divanul trimise deci un protest energetic la Poartă și Domnitorul aprobă în totul acest act. Cunoscând relațiile lui Grigorie Ghica cu Rușii, suntem în drept a presupune că pasajul din memoriu care cuprinde amenințarea că Moldova se va adresă la altă putere (adică Rusiei) pentru a-i cere protecțiune și ajutor dacă va fi părăsită de Suzeranul ei, porniă, nu din inițiativa boierilor ci din îndemnul lui Grigorie Vodă însuș. În urmă, văzând că nu se mai poate evita deslipirea unei părți a Moldovei și anexarea ei către Austria, Ghica stăruie în toate chipurile să fie el numit comisar special pentru delimitarea părții de pământ ce avea să fie cedată. Austria negreșit se opuse la aceasta cu toată energia, dar chiar fără împotrivirea acestei puteri, Poarta nu putea admite cererea lui Ghica niciodată. Soarta lui Grigorie Vodă eră hotărâtă: Cu mâna cu care, printr'o neînțeleasă orbire, el îndrăznise să iscălească amenințarea Sultanului cu chemarea ajutorului rusesc, el își iscălise și sentența de moarte.

Alte fapte se puteau uita și iertă cu trecerea timpului, ca și aiurea așa și la Stambul, dar o insultă adusă Sultanului, acestui mai mult decât om, aproape un Dumnezeu, cum îl numește Marele Logofăt Nicolache Șufu în memoriile sale, nu putea rămânea nepedepsită niciodată. Ar fi trebuit s'o știe aceasta Grigorie Ghica, fiul dragomanului Alexandru care fusese executat la Stambul în fața seraiului, cu atât mai mult că eră prevestit de prietenii săi din Iași, din București și chiar din Constantinople.

E drept însă că mulți alți bărbați politici, înainte și după dânsul (d. ex. Alexandru Ipsilante), se increzuse și ei în făgăduelile înșelătoare ale unor oameni de stat muscali, fără însă să audă direct, iar nu prin intermediari închipuiți, și cuvântul celui ce ocupă scaunul împărătesc și dela care singur, în autocratica Rusie, atârână în definitiv actele politice hotăritoare.

Moartea lui Grigorie Ghica se povestește cam în acelaș mod de toți acei ce au descris-o; detaliurile însă variază.

Capugiul purtător al firmanului este, precum am zis, întâmpinat la Șanta de o deputație trimisă de Vodă. Ahmed bey, — acesta este numele său — se prefacă a fi bolnav și e dus culcat la conacul turcesc, situat în acea parte de jos a orașului ce se numiă și se numește și astăzi Bellic. Vodă e înștiințat despre boala trimisului împărătesc și poruncește medicilor Curții Gavrilache și Fotache să se ducă imediat să-l îngrijească. Totodată trimite vorbă

că va veni să-l vadă în persoană. Autorul „Stihuirii“ se înșeală zicând că eră o Duminică când Vodă a mers la conac:

De Duminică 'n de seară
 (O! Ce cias și zi amară!)
 A poruncit să gătească
 Careta sa cea Domnească...

Asemenea din eroare în istoria colegului nostru, d-l Al. Xenopol, se pune scena tragică în ziua de 12 Octomvrie.

Faptul s'a petrecut Sâmbătă, 1 Octomvrie 1777, seara spre Duminică.

Cu treizeci și cinci de ani în urmă când, în vederea serbării ce eră să urmeze și de care am să vorbesc îndată, cercetam în Iași data exactă a atentatului, am găsit într'o notiță dintr'un vechiu număr al „Foaei pentru minte, inimă și literatură“, a ilustrului nostru fost coleg Gheorghe Bariț, că omorul s'a făptuit Sâmbătă în 1 Octomvrie. După ziua de 17 Aprilie, în care s'au serbat Paștile în 1777, am constatat ușor că întâia zi a lunii Octomvrie din acel an a căzut într'adevăr într'o Sâmbătă. Eră deci cea mai mare probabilitate că data aceasta este cea exactă. Astăzi însă când Academia Română a publicat Efemeridele lui Constantin Caradja, întâiu după originalul grecesc și acum în urmă în traducerea română a colegului nostru d-l G. Murnu, care s'a împărțit acum câteva zile, nu mai avem nici o îndoeală, căci o știm dela una din persoanele ce încunjurau pe Vodă Ghica și a scris notițele sale chiar atunci.

Constantin Caradja, autorul Efemeridelor, bolnav de friguri continue de mai mult timp, nu se mai putea îndreptă. Inzadar îl îngrijau doctorii din Iași; chiar și cura ce-i prescrisese prin corespondență medicii vestiți din Viena nu-i aducea vindecare. Cu toată via mișcare politică din Iași, el părăsește Capitala și, pentru a schimba aer, să așează la moșia sa Mărgineni din județul Neamțu, unde se găsiă în ziua de 1 Octomvrie 1777. Acolo află cu spaimă faptele petrecute în Iași și în ziua de 6 Oct. el se întoarce în Capitală, unde până la sosirea noului Domn Const. D. Moruzi («fala Grecilor» cum îl numește Caradja) găsește, fiind provizoriu frânele guvernului, o căimăcămie compusă din boierii: Vasile Razu, Ioniță Cantacuzin, Dimitrașcu Sturdza, Iorgache Ghica, Iorgache Bălș și Manolache Bogdan. Notele sale Caradja le-a scris probabil chiar în întâiele săptămâni din Octomvrie după, negreșit, contradictoriile versiuni ce i se co-

municase în acele timpuri turburate. Caracteristic este că de asasinarea Domnitorului Caradja nu vorbește de loc, par'că i-ar fi fost frică să o menționeze chiar față de sine însuș, în notele sale personale cari nu aveau scopul de a fi comunicate altora. Atât eră de mare groaza ce inspiră o poruncă venită din Stambul! El alunecă toată vremea împrejurul faptei însăș și lasă numai a se înțelege că s'a petrecut ceva foarte grav, prin următoarele cuvinte: «Toți erau turburați și cutremurați din pricina acestei întâmplări neașteptate și neobicinuite (fără a preciza care faptă), pentrucă niciodată nu s'a întâmplat o asemenea tragedie în istoria Moldovei.»

Deci în acea Sâmbătă Domnitorul vrea să plece la conacul turcesc.

Doamna — Soția lui Vodă Grigorie Ghica se numia Ruxandra și eră fiica lui Iacovache Rizo — este mâhnită, turburată, are presimțiri negre și, întocmai ca și Calpurnia, soția lui Iuliu Cesar, roagă, conjură pe soțul ei să nu părăsească palatul. Vodă insistă:

Și îndată purcezând

A rămas Doamna plângând,

Că ea-i zise să nu meargă

Pân' va cercetă să vadă

Acest Turc așa cumplit

Cu ce porunc' a venit.

Vodă pleacă dela Curte cu careta. După altă versiune însă, când trăsura trăsese la scară, caii deodată speriați, nu se știe de ce, încep să sară și să svârle, rupând hamurile. Atunci Domnitorul dă ordin să-i puie șeaua pe un cal de călărie. În momentul plecării, Tufecibașa sfătuește pe Vodă să iea cu dânsul o gardă mai numeroasă:

Că merg numai doi copii

Și vreo trei boierinași

Ș'al doilea cămăraș.

Dar Vodă refuză:

Vod' auzind a răspuns:

Nu trebuie, sunt deajuns!

Se vede însă că escorta eră mai numeroasă decât arată cântecul. Afară de *copiii de casă* (adică pajii), ea se compunea dintr'un număr mai mare de *delii* și *idicii* ce formau garda Domnească, sub comanda Cămărașului care eră un fel de șambelan al Curții sau de căpitan al gardei domnești.

Ajuns la conacul din Beilic, oamenii din suita lui Ahmet Bey ies înaintea Domnitorului și-l introduc în casă, iar pe boierinașii ce formau escorta îi invită în apartamentele lor ce se găseau în aceeași curte dar într'o clădire deosebită. Vodă intră în casă la trimisul Porții. Eră o odaie mare, mobilată după obiceiul acelor timpuri cu un divan lung ce se întindea dealungul păretului, față cu ușa de intrare, dela un capăt al camerei până la celălalt și acoperit cu cit până la pământ. La un capăt se găsea o perdeă mare. Vodă se apropie de divanul pe care Capugiul eră culcat și gemea încet. După schimbarea câtorvâ cuvinte, Turcul scoate de sub perină o tabachere și cu voce slabă întreabă pe Domnitor dacă nu vrea *tabac*. Acest cuvânt ar fi fost lozinca dată ca ucigașii să se repeadă și să lovească. După altă versiune Ahmet ar fi oferit obișnuitele dulceți și cafeă și ar fi bătut în palme ca servitorii să vie cu tavele. Bătaia în palme ar fi fost semnalul ca numeroșii hostangii și ieniceri, ascunși sub divan și după perdeă, să sară cu hangerele goale în mână și să străpungă pe Grigorie Vodă. Lovit în piept, în spate, în toate părțile ca și Marele Cesar la Idele lui Martie, Ghica Vodă n'ar fi mai putut rosti decât câteva cuvinte și ar fi căzut mort la pământ.

Și un Turc de gât îl strânge

Și amarnic îl străpunge

Și nu mai poate strigă

Și a se mai văită...

Dar după o versiune mult mai probabilă, pe care o admit și Xenopol în Istoria Românilor și Mihail Kogălniceanu în monografia sa: Trei zile din istoria Moldovei, care formează o tradiție constantă în Moldova, și pe care eu o cunosc dela un străunchiu al meu Costache Ganea, care și el o știa dela un urmaș al Cămărașului ce comandă garda Domnească, Grigorie Vodă, bărbat curajos și tare precum eră, să apără cu voinicie. Izbutind să scoată pumnalul ce aveă la brâu, el la rândul său lovește în ucigași, se luptă cu dânșii cu putererea disperării, trânteste mai mulți din ei la pământ, până ce, scaldat în sânge, ajunge la fereastră, sparge geamurile și strigă ajutor. Numai atunci, străpuns în inimă de o ultimă lovitură, se rostogolește fără suflare la picioarele capugiului, înaintea divanului. Boierinașii din garda domnească, auzind țipetele, recunosc glasul lui Vodă și scoțând iataganele să răped furioși în casă ca să scape sau măcar să răsbune pe stăpânul lor. Dar în acelaș moment Capugiul, sărind în picioare pe divan, strigă cu glas răsunător: Firman! Firman!

h9h-626

*

La auzul acestui cuvânt fermecător și la vederea pecetei împărătești ce atârnă de un pergament, slujitorii lui Vodă se simt ca paralizați.

Brațul le cade în jos și capul lor se pleacă pe piept cu umilință. Așa eră de mare în acele timpuri triste prestigiul unui Sultan și așa de căzută demnitatea Românilor!

Capul lui Grigorie Ghica e rățezat, sărat și trimis la Stambul prin satârbașul Halil Aga, ca dovadă de împlinirea poruncii împărătești, iar trupul e îngropat în dosul conacului din Beilic. Exagerația populară zicea că trupul ar fi fost aruncat la câinii din mahalale, dar adevărul este, după cum afirmă și Caradja, că îngroparea s'a făcut în grădina conacului îndată după omor. De acolo a fost desgropat în ziua de 17 Noemvrie și înmormântat în biserica sf. Niculae din apropiere, bisărica lui Stefan Cel Mare reparată în zilele noastre.

Acesta a fost sfârșitul lui Grigorie Vodă Ghica, al acelui bărbat care s'a deosebit și ca Domn prin calitățile sale de bun administrator, și ca Român prin sentimentele sale patriotice.

Pare extraordinar că poetul care a compus «Stihuirea», după ce descrie grozava scenă a asasinării Domnitorului, nu găsește nici un cuvânt de indignare pentru această oribilă faptă:

Iar trupul cel mult muncit

Și de cuțite rănit

L-au dat pe fereastră jos

Spre grădina cea din dos.

Și bostangiii săpară

Ș'acolo îl îngropară,

Din averile lui toate

Ne având la a sa moarte

Macar patru coți de pânză

Ca pe dânsa să-l întinză.

Iar capul într'o cutie

L-au trimes la 'mpărăție

Precum și averea-i toată

O făcū peșcheș la Poartă.

Și așa s'a săvârșit

Grigore Ghica cel vestit

Rămâne să ne rugăm

Ca să-l ierte Dumnezeu.

Ție-i duhu'n fericire,
Vecinic'a lui pomenire!

Și totuș, dacă e adevărat că Enache Cogălniceanu e autorul acestei poeme, tot el, când scrie în proză istoria acestui Domn, îl caracterizează în modul următor:

«Intreg erà acest Domn la toate, plin la minte, învățat, știa toate trebile cum le va purtă. . . . Nu erà om împrăstietor, toate semile le căută înaintea Măriei Sale și cuvântul ce grăia erà grăit și erà lăudat de cătră toți» . . .

Un secol mai târziu, în 1875 (căci Austria consideră anexarea din ziua intrării trupelor imperiale pe teritoriul Moldovei, iar nu din ziua iscălirii tratatului cu Poarta), Consiliul comunal din Cernăuți, compus în majoritatea sa nu din pământeni, ci din străini emigrați în Bucovina în timpuri mai nouă, a hotărît să serbeze în mod strălucit aniversarea centenară a anexării Bucovinei. Guvernul central din Viena a exprimat dorința ca, cu această ocaziune, să se ridice la Cernăuți un mare monument reprezentând «Austria» și a făgăduit Cernăuțenilor înființarea unei universități.

Noi din România vedeam cu amărăciune această serbare și eu insumi într'un articol intitulat «Serbarea din Bucovina îndreptată contra Românilor» și publicat în *Convorbiri Literare* din 1 Fevruarie 1875, mi-am manifestat toată indignarea de care eram cuprins. Scriam între altele:

«Care este obiectul serbării din Bucovina? Ce-și propune Austria să eternizeze prin monumente? Vrea să serbeze o biruință cu arma în mână? Neapărat că nu, căci nu puterea războiului a smuls Bucovina din trupul Moldovei. . . .»

«Monumentele se ridică faptelor mari și neperitoare, izbândite prin jertfe și sânge, iar nu vicleniei și nedreptății. . . .»

«. . . Ce ne rămâne nouă de făcut? Dacă suntem în trista poziție de a nu ne putea manifesta indignarea, putem cel puțin să ne amintim aniversarea pierderii noastre prin o serbare solemnă. Șeade bine unei familii să meargă la mormântul unui membru ce a pierdut și să verse o lacrimă la aniversarea morții sale, șeade bine și unui popor să-și amintească o epocă dureroasă cu jale și resignare. Am cetit cu mulțumire că Primarul de Iași voește să puie în lucrare un vot al Consiliului comunal dat de multă vreme și rămas neexecutat, după care trebuia să se găsească locul unde a fost ucis Domnul Moldovei Grigorie Ghica Voevod și să se ridice

un monument acestui Domnitor iubitor de țară . . . . In momentul în care se va înălța în Cernăuți statua Austriei, noi în Iași să descoperim piatra lui Grigorie Vodă, chiar pe locul unde a căzut sub cuțitele ucigașilor pentru patriotica sa împotrivire contra sfâșierii patriei noastre. Dacă în Cernăuți vor răsună cuvinte pompoase și declamări în lauda luminii civilizatoare, noi în Iași să ne mulțumim cu un cuvânt funebru, rostit încet în memoria neuitatului și nenorocitului nostru Domn; și dacă vor cântă cumva în noua și splendida Mitropolie a Bucovinei un *Te-Deum* de glorie, noi în vechea și modesta Mitropolie a Moldovei și Sucevei să facem o rugăciune de jale ca să ne amintim acel fapt dureros.

«In acest chip ne vom reîmbărbăta pe noi înșine și Români din toate provinciile vor vedea că nu suntem nepăsători, nici către bărbații ce au binemeritat de patrie, nici către trecutul nostru.»

Pentru a aplica votul dat cu mulți ani în urmă și ținând seamă de apelul ce-i adresasem, Consiliul comunal din Iași hotărî să se facă o ceremonie funebră în ziua de 1 Octombrie următor, întru pomenirea lui Grigorie Ghica Vodă, al treilea din cei zece Domni pe cari această ilustră familie i-a dat Țerilor-Române.

In ziua hotărîtă Mitropolitul Moldovei și Sucevei cu tot clerul mitropolitan sluji cu mare pompă o panahidă în vechea Mitropolie. Din curtea bisericii, toate autoritățile, persoanele notabile din Iași și o mulțime imensă de popor, în sunetul unui marș funebru, porniră în procesiune la Beilic. Fusese invitați toți primarii comunelor urbane din țară să asiste la această serbare și venise în mare număr. In fruntea tuturor pășiau primarii din Iași și din București; cel din Iași, atunci ca și acum iubitul nostru coleg d-l Nicu Gane, cel din București d-l general Gheorghe G. Manu. Ajungând la Beilic înaintea sarcofagului ridicat de Primărie pe locul unde se săvârșise omorul, preoții făcură rugăciunile convenite pentru sfințirea pietrei. Apoi Primarul Iașului ținî un discurs patriotic amintind faptele petrecute pe acel loc cu un secol înainte. După dânsul vorbiră defunctul Băron Dimitrie Petrino, tânăr poet, emigrat din Bucovina, și la urmă profesorul de istorie al Universității din Iași, regretatul nostru coleg Nicolae Ionescu. Serbarea funebră se sfârși după vechile noastre datine cu împărțire de pomeni la săraci.

Eră o atmosferă înălțătoare, căci pentru întâia oară după veacuri, Români serbau cu solemnitate fapte memorabile din istoria lor, chiar fapte de acele ce ar fi putut atinge susceptibilitatea vreunuia din marile imperii ce ne înconjoară. M. S. Regele, pe atunci

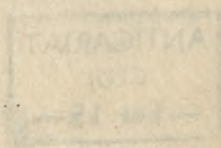
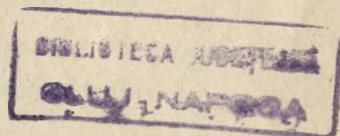
încă Domn, împărtaşind ca totdeauna sentimentele poporului, dăruind Comunei Iași bustul frumos lucrat al lui Grigorie Ghica Vodă. Acest bust fu aşăzată și să vede și astăzi, pe sarcofagul din Beilic.

De atunci timpurile s'au schimbat. Aceia dintre noi cari au ajuns la o vârstă mai înaintată, au avut fericirea să vadă în relativ scurtul restimp al unei vieți de om, fapte și izbânzi pe cari abia îndrăzneau să le speredze.

Din două principate mici și vasale, nebăgate în seamă am văzut rădicându-se un Regat liber și respectat; după secole am desfășurat iarăș steagul nostru biruitor pe câmpul de răsboiu și după numeroase domnii efemere, ne-am bucurat de o domnie lungă și glorioasă, cea mai lungă din istoria Românilor după domnia Marelui Ștefan și care—vrând Dumnezeu—va întrece și pe aceea.

Urmașii noștri vor avea și alte succese. De nu vor cădea în cursele ce li se întind cu teorii antipatriotice, antireligioase, antimilitărești, ci din contra se vor convinge bine, chiar și din episodul jalnic al istoriei noastre, de care pe scurt am vorbit astăzi, că, la indivizi ca și la popoare, numai acele drepturi sunt eficace și se respectă cari știu să fie apărate; dacă vor pricepe și vor simți că fără jertfe nimic mare nu se poate dobândi, viitorul va aduce la împlinire alte aspirații înalte ale poporului român.

Unire strânsă, disciplină aspră, voință tare, putere de luptă și de jertfire, toate aceste calități, unite cu iubirea neamului și trecutului nostru, iată ce urez din suflet generațiilor viitoare!

Analele Academiei Române.

	L. B
<i>Tom. XVII.</i> —Desbaterile Academiei în 1894—5	7.—
Satira IV, de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
Ospățul lui Nasidienus. Satira VIII (Cartea II), de <i>D. C. Ollănescu</i>	
Satira V (Carmen Amoebeum), de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
O formațiune adverbială introdusă «fuiorul popii» în limba română, de <i>N. Ch. Quintescu</i> .	
» <i>XVIII.</i> —Desbaterile Academiei în 1895—6	5.—
Notă despre invitarea congreselor științifice internaționale la București, de <i>D. A. Sturdza</i> .	
» <i>XVIII.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,50
Românii Bănățeni din punctul de vedere al conservatismului dialectal și teritorial, de <i>B. P. Hasdeu</i>	—,70
Teatrul la Români. Partea I. Datine, năravuri, jocuri, petreceri, spectacole publice, și altele, de <i>D. C. Ollănescu</i>	—,85
» <i>XIX.</i> —Desbaterile Academiei în 1896—7.	4,50
» <i>XX.</i> —Desbaterile Academiei în 1897—8	4,50
» <i>XX.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	3,50
Un poet Moldovean din veacul XVIII. Mateiu Millo, de <i>I. Tanoviceanu</i>	—,30
Teatrul la Români. Partea II. Teatrul în Țara-Românească, 1798—1898. Întăiul memoriu, de <i>D. C. Ollănescu</i>	1,60
Teatrul la Români. Partea II. Teatrul în Țara-Românească, 1798—1898. Al doilea memoriu, de <i>D. C. Ollănescu</i>	1,60
Indice alfabetic al Analelor pentru 1889—1898	2.—
<i>Tom. XXI.</i> —Desbaterile Academiei în 1898—9	5.—
» <i>XXII.</i> —Desbaterile Academiei în 1899—1900	6.—
» <i>XXIII.</i> —Desbaterile Academiei în 1900—1901	5.—
» <i>XXIII.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,20
Manuscrisele grecesci din Biblioteca Academiei Române, de <i>Constantin Litza</i>	1.—
Cine sunt Albanezii? de <i>B. P. Hasdeu</i>	—,20
» <i>XXIV.</i> —Desbaterile Academiei în 1901—2	6.—
» <i>XXV.</i> —Desbaterile Academiei în 1902—3	5,50
» <i>XXV.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	3,50
Megleno-Români. Studiu etnografico-filologic. Partea I, de <i>Pericle N. Papahagi</i>	1,40
Megleno-Români. Studiu etnografico-filologic. Partea II, de <i>Pericle N. Papahagi</i>	1,40
Despre articol și declinațiune, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,20
Dimitrie Cosacovici și Aromânismul, de <i>C. I. Cosmescu</i>	—,60
» <i>XXVI.</i> —Desbaterile Academiei Române în 1903—4	5.—
» <i>XXVII.</i> —Desbaterile Academiei Române în 1904—5	8.—
» <i>XXVII.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	3.—
Din istoria amuțirii lui «u» final în limba română, de <i>Ovid Densușianu</i>	—,50
Așezarea vorbelor în românește, de <i>Ioan Slavici</i>	—,30
Alfabetul Secuilor și slovele cirilice, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Câteva observațiuni referitoare la scriitorii clasici greci și latini, de <i>Iuliu Valaori</i>	—,30
Graie aromâne, de <i>Per. Papahagi</i>	1,60
» <i>XXVIII.</i> —Desbaterile Academiei Române în 1905—6	5.—
» <i>XXVIII.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	5.—
Ritmica cântecelor de copii, de <i>Dr. Alexandru Bogdan</i>	1.—
Câteva documente de cea mai veche limbă românească, de <i>N. Iorga</i>	1.—
Studii istroromâne, de <i>Sextil Pușcariu</i> , în colaborare cu d-nii <i>M. Bartoli</i> , <i>A. Belulovici</i> și <i>A. Byhan</i>	—,70
Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea I. Scriitori bisericești, de <i>N. Iorga</i>	—,60
Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea. II. Scriitori mireni, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Jocuri de copii, adunate din satul Țepu (Jud. Tecuceiu), de <i>Tudor Pamfile</i>	1,40
Poezii populare din Maramureș, adunate de <i>Alexandru Țiplea</i>	1,20
» <i>XXIX.</i> —Desbaterile Academiei Române în 1906—7	8.—
» <i>XXIX.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	8.—
Contribuții la istoria literaturii române la începutul secolului XIX. III. Scriitorii greci, de <i>N. Iorga</i>	—,30

Analele Academiei Române.

	L. B.
Contribuții la istoria învățământului în țară și în străinătate 1780—1830, de <i>N. Iorga</i>	—,30
Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal, adunate și explicate de <i>Alexiu Viciu</i>	1,50
Cărți și scriitori români din veacurile XVII—XIX, de <i>N. Iorga</i>	—,40
Notițe etimologice, de <i>Per. Papahagi</i>	—,50
Jocuri de copii, adunate din satul Țepu (jud. Tecuciu) Mem. II, de <i>Tudor Pamfile</i>	1,60
Credințele țăranului român despre cer și stele, de <i>I. Otescu</i>	1.—
Originile limbii române. Studii critice — rezultate nouă. Vocalismul, de <i>Const. C. Diculescu</i>	1,60
Tom. XXX. — Desbaterile Academiei în 1907—8	5,—
» XXX. — <i>Memoriile secțiunii Literare</i>	3,—
Medicina poporului. Memoriul I. Boalele oamenilor, de <i>Gr. Grigoriu-Rigo</i> <i>riu-Rigo</i>	1,60
— Memoriul II. Boalele vitelor, de <i>Gr. Grigoriu-Rigo</i>	—,50
Contribuțiuni la stabilirea originii orientale a unor cuvinte românești, de <i>Teofil Löbel</i>	—,40
Despre nazalizare și rotacism, de <i>Alexie Procopovici</i>	—,50
Indice alfabetic al volumelor din <i>Anale</i> pentru 1898—1908	2.—
Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9	5.—
» XXXI. — Desbaterile Academiei în 1909—10 . . . . . (Sub presă)	
» XXXII. — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i> . . . . . (Sub presă).	
Inceputurile literare ale lui Constantin Negruzzi, de <i>Iacob C. Negruzzi</i> <i>Negruzzi</i>	—,2
Miriță. Poem eroic, de <i>Duiliu Zamfirescu</i>	1.—